

Розвинуті країни надають перевагу фінансовим методам активізації інвестиційної діяльності. Найчастіше застосовуються такі фінансові пільги: прискорена амортизація, безпроцентні чи пільгові кредити, тарифні знижки

бізнесу тощо.

До фінансових пільг належать: прискорена амортизація, надання субсидій і гарантії, безпроцентні кредити, пільгові кредити, преференційні ставки за кредитами, тарифні знижки, пільгове страхування, гарантування кредитів. З-поміж названих інструментів фінансового стимулювання інвестиційної діяльності варто виокремити режим прискорених амортизаційних списань, оскільки саме він найчастіше застосовується у міжнародній практиці і, на відміну від інших методів, є найуніверсальнішим.

Режим прискорених амортизаційних списань дає змогу суттєво знизити загальний рівень оподаткування. Прискорена амортизація основного капіталу (рухомого і нерухомого) застосовується з метою збільшення швидкості його обороту.

Уряд, установлюючи завищені норми амортизації, надає змогу підприємствам відображати у бухгалтерських звітах частину прибутку у вигляді вартості використаних засобів виробництва. Таким чином, відбувається перерозподіл прибутку в амортизаційні фонди і як наслідок — скорочення оподаткованого прибутку. Об'єктивними факторами

запровадження податкових пільг відносно основного капіталу є: збільшення частки обладнання і відповідні галузеві зрушення у складі основного капіталу; прискорення темпів морального старіння основного капіталу; систематичне зростання цін.

Прискорена амортизація обладнання застосовується у переважній більшості розвинутих країн. Так, у Франції в рамках режиму прискорених амортизаційних списань застосовуються підвищені коефіцієнти амортизації. Вони дають змогу списати до 50% від вартості нового обладнання протягом першого року з часу його придбання.

У Японії з метою реорганізації промислової структури за деякими видами машин та обладнання практикується так звана спеціальна первісна амортизація у розмірі 15% від вартості придбаного устаткування (зауважимо, що цей вид амортизації нараховується лише протягом першого року після придбання обладнання як доповнення до звичайної амортизації). Закуповуватися таке обладнання повинно згідно з планом, схваленим відповідним міністерством. Відшкодування збитків у разі невикористання купленого обладнання дозволяється переносити на наступні 10 років.

У Сполучених Штатах Америки також часто вдаються до методу прискореної амортизації. Найбільшу частку можливого списання тут роблять зазвичай протягом першого року після придбання обладнання, а іноді практикують одноментне списання.

У Німеччині підвищені амортизаційні ставки для нового обладнання, капіталовкладень у науково-дослідну і проектно-конструкторську роботу, для будівель виробничого призначення були введені

на початку 1980-х років. Тут, наприклад, протягом першого року може бути списано 40% витрат на виробництво і придбання рухомого майна, яке використовується винятково для проведення науково-дослідних робіт. Для будівель відповідні ставки становлять 15 або 10% (залежно від ступеня їх використання у науково-дослідній роботі).

Майже у всіх розвинутих країнах широко застосовуються і нефінансові способи підтримки інвестиційних проектів: надання земельних ділянок, забезпечення інфраструктурою, технічна допомога, інформаційні, консультаційні та управлінські послуги, навчання. Інший вид стимулювання передбачає створення спеціальних митних, експортних, підприємницьких зон, кількість яких постійно зростає.

Підбиваючи підсумок, можна констатувати: активне державне регулювання інвестиційної діяльності розглядається як важливий фактор економічного розвитку країни взагалі. Промислово розвинуті країни надають перевагу не фіскальним, а фінансовим стимулам регулювання інвестиційної діяльності, оскільки вони забезпечують адресність підтримки і концентрують зусилля на досягненні конкретних результатів від втілення проєктів.

Характерно, що країни із перехідною економікою, навпаки, частіше вдаються до податкових та адміністративних заходів, що пояснюється наявним у них дефіцитом фінансових ресурсів. Але такий підхід не прискорює вирішення фінансових проблем, лише консервує їх. А іноді навіть погіршує. Про це не варто забувати авторам економічних реформ в Україні. □

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Олександр Дзюблюк,

старший викладач кафедри грошового обігу і кредиту Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.

Управління ліквідністю комерційного банку

Однією з умов ефективної діяльності комерційного банку є забезпечення високого рівня надійності та мінімізації ризику здійснюваних операцій, в основі чого лежить ліквідність банківської устано-

ви, її здатність безперебійно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Специфіка функціонування комерційного банку як інституту кредитної системи полягає у використанні залучених коштів, що

належать іншим суб'єктам ринку. Основою ж організації господарювання підприємства нефінансового сектора економіки є власні ресурси. Зрозуміло, що банкрутство такого підприємства безпосередньо загрожує лише його власникам та обмеженому колу контрагентів. А неплатоспроможність банку може дестабілізувати всю грошово-кредитну систему країни через серію фінансових крахів кредитних установ, діяльність яких тісно пов'язана з численними операціями на міжбанківському ринку. Тому до ефективного управління ліквідністю комерційного банку слід ставитись як до фундаментальної основи фінансового менеджменту в будь-якій кредитній установі.

В Україні ця проблема набуває особливої гостроти через загальний спад виробництва, платіжну кризу та незадовільний фінансовий стан багатьох підприємств різних галузей економіки. Неспроможність клієнтів кредитних установ виконувати свої грошові зобов'язання суттєво знижує рівень ліквідності комерційних банків. Знижує його також надмірно ризикова кредитна політика останніх, спрямована на забезпечення високих норм прибутку, внаслідок чого нерідко виникають структурні диспропорції у

банківських активах і пасивах за сумами та строками розміщення.

Щоправда, Національний банк України регулює рівень ліквідності комерційних банків через систему нормативів, виконання яких є обов'язковим. Однак порушення, що регулярно фіксуються у даній сфері, запровадження режимів фінансового оздоровлення і навіть відкликання ліцензій на банківську діяльність свідчать про негаранти в управлінні комерційними банками своїми фінансами.

Нормативні коефіцієнти, які характеризують певні співвідношення між різними статтями активу і пасиву банківського балансу, відображають стан ліквідності комерційного банку на певну конкретну дату. Фактичні значення показників ліквідності, платоспроможності, максимального розміру ризику на одного позичальника порівнюються з доведеними нормативами, на основі чого робиться висновок про можливість банку виконувати свої фінансові зобов'язання, пов'язані з активними, пасивними та іншими банківськими операціями. Однак просте констатування стану ліквідності комерційного банку та за необхідності залучення коштів на міжбанківському ринку ресурсів не може бути доброю основою для підтримання

платоспроможності та надійного фінансового стану банківських установ у довгостроковому аспекті. Мається на увазі, що банк повинен бути спроможним не просто оперативного усувати проблеми, виявлені за показниками своєї ліквідності, залучаючи кошти інших кредитних установ, а й здійснювати стратегічне планування й управління ліквідністю на основі глибокого всебічного аналізу всіх факторів, які тією чи іншою мірою здатні впливати на можливість банку виконувати свої фінансові зобов'язання. При цьому комерційний банк повинен регулювати такий вплив шляхом внесення оперативних змін у проведеного активно-пасивних та інших операцій.

Можна виділити кілька основних напрямів аналітичної роботи, від якої залежить ефективне управління ліквідністю комерційного банку:

■ оцінка ризиковості окремих активів банку, їх доходності та можливості перетворення на засоби платежу;

■ аналіз впливу на стан ліквідності окремих банківських операцій, здійснення яких супроводжується зміною структури активів і пасивів банку, а отже, і зміною стану його ліквідності;

■ прогнозування зміни співвідношення обсягу залучених вкладів і виданих кредитів з урахуванням макро- та мікроекономічних факторів;

■ оцінка можливостей використання зовнішніх джерел поповнення ліквідних коштів.

1. ОЦІНКА РИЗИКОВОСТІ ОКРЕМИХ АКТИВІВ БАНКУ, ЇХ ДОХОДНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА ЗАСОБИ ПЛАТЕЖУ

Оцінка ризиковості активних операцій банку тісно пов'язана з класифікацією їх залежно від строків виконання: чим триваліші строки, на які вкладаються кошти банку, тим вищий рівень їх ризиковості. При цьому здебільшого діє так зване "золоте правило" вкладень, яке встановлює прямо пропорційну залежність між доходністю активів та ризиком імовірних втрат коштів за ними, що ускладнює загальну систему фінансового менеджменту в банку, адже підтримання ліквідності не повинно шкодити його прибутковій діяльності.

Загалом рівень ліквідності у даному напрямі регулювання оцінюється залежно від питомої ваги різних груп активів із різними ступенями ризику в загальній сумі вкладень банку. Чим більша частка в балансі банку належить високоризиковим активам, тим нижчий рівень його ліквідності. І навпаки, чим більшу питому вагу посідають ак-

Таблиця 1. Класифікація активів балансу банку відповідно до ступеня ризику*

Вид активів	Коефіцієнт ризику
Перша група:	
— каса і прирівняні до неї кошти	0
— кошти на кореспондентському рахунку в НБУ	0
— кошти на депозитних рахунках у банках	0
Друга група:	
— готівка в процесі інкасації	0.1
— кошти на рахунках в іноземних банках	0.1
Третя група:	
— цінні папери уряду України	0.2
Четверта група:	
— будинки, споруди	0.5
— кредити під заставу майна, векселів (за умови, що сума застави не менша 125% від суми кредиту)	0.5
— позички, гарантовані урядом України	0.5
П'ята група:	
— кредити під заставу майна, векселів (за умови, що сума застави менша 125% від суми кредиту)	1.0
— позички під страхування, гарантію або поручительство (в тому числі під гарантію місцевих органів влади)	1.0
— позички без забезпечення (бланковий кредит)	1.0
— прострочені позички (незалежно від забезпечення), крім безнадійних щодо повернення	1.0
— пролонговані кредити (незалежно від забезпечення)	1.0
— безнадійні щодо повернення позички	1.0
— інші основні фонди	1.0
— дебітори	1.0
— факторингові операції	1.0
— операції із цінними паперами	1.0
— витрати майбутніх періодів	1.0

* Класифікацію проведено згідно з Положенням Національного банку України "Про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків", затвердженим постановою Правління НБУ №167 від 30.06.1995р.

тивні з низьким ступенем ризику, тим вища ліквідність банку.

Згідно з діючою нині нормативною базою регулювання діяльності комерційних банків в Україні з метою оцінки стану їхніх активів банки поділяються на п'ять груп. Основні критерії поділу пов'язані зі ступенем ризиковості вкладень та ймовірністю певного їх знецінення при перетворенні на ліквідні засоби платежу. Окремі категорії і групи активів мають відповідні коефіцієнти ризику (див. таблицю 1).

У зв'язку з тим, що на рівень ліквідності комерційного банку значиний вплив справляє питома вага різних груп активів із різними коефіцієнтами ризику, регулювання банківської ліквідності може здійснюватися шляхом зміни структури вкладень банку. При цьому залежно від рівня показників ліквідності банк може змінювати частку високоризикових або низькоризикових активів у загальному портфелі вкладень, забезпечуючи потрібний стан ліквідності.

Слід зазначити, що пряме регулювання ліквідності комерційного банку шляхом механічної зміни питомої ваги активів із різними ступенями ризику не завжди може дати бажаний ефект. Це пов'язано з двома важливими обставинами.

По-перше, намаганням банку підвищити власну ліквідність шляхом простого збільшення частки низькоризикових вкладень у загальній структурі активів, що може значно знизити ефективність діяльності комерційного банку (прибутковість як його власного капіталу, так і активів загалом).

По-друге, недосконалою є сама методика розподілу вкладень за рівнем ризику. За даними, наведеними у таблиці 1, можна зробити висновок, що до першої групи належать безризикові активи, до другої — активи з мінімальним ризиком, а до третьої, четвертої і п'ятої — з підвищеним ризиком. Однак така класифікація не зовсім відповідає

Стан ліквідності комерційного банку обернено пропорційний високоризиковим активам його балансу

реальній практиці господарювання. Наприклад, активи, включені до п'ятої групи, є досить різноманітними за рівнем ризику. Так, важко погодитися із класифікацією, згідно з якою позики, надані під страхування, гарантію або поручительство, є такими ж ризиковими, як і банківські кредити, а пролонговані позики — такими ж, як і безнадійні щодо повернення. Дещо сумнівне віднесення будинків і споруд до більш ліквідних ак-

Таблиця 2. Співвідношення активів і пасивів балансу банку за строками виконання

Пасиви банку (за строками виконання)	Активи банку (за ступенем ліквідності)
Перша група. Зобов'язання, що виплачуються на першу вимогу, та короткострокові зобов'язання: 1. Вклади до запитання. 2. Залишки коштів на поточних і розрахункових рахунках клієнтів. 3. Залишки коштів на кореспондентських рахунках інших банків. 4. Короткострокові депозити підприємств та організацій. 5. Короткострокові депозити інших банків.	Перша група. Активи у безпосередньо ліквідній формі: 1. Залишок готівки в касі банку. 2. Залишок коштів на кореспондентському рахунку в Національному банку. 3. Залишки коштів на кореспондентських рахунках в інших банках. 4. Державні цінні папери.
Друга група. Зобов'язання банку середньої тривалості: 1. Середньострокові депозити підприємств. 2. Вклади населення на строк. 3. Середньострокові позики, отримані від інших кредитних установ.	Друга група. Легколіквідні активи: 1. Депозити в інших банках строком до 1 місяця. 2. Кредити та інші вкладення зі строком повернення до 30 днів. 3. Акції та інші цінні папери, що легко реалізуються на ринку.
Третя група. Довгострокові зобов'язання банку: 1. Власні капітали. 2. Облігаційні позики. 3. Депозити підприємств і населення на тривалі строки.	Третя група. Важколіквідні активи: 1. Середньо- і довгострокові кредити, надані банком. 2. Прострочена і ненадійна заборгованість за позиками. 3. Вкладення у будівлі, споруди та інше нерухоме майно. 4. Участь у підприємствах.

тивів, ніж кошти, задіяні у факторингових операціях або операціях із цінними паперами. Є також інші моменти, які викликають сумніви щодо доцільності усереднення показників ризику і виведення певних загальних величин за різноманітними активними операціями банку. Адже це може нівелювати власне ідею диференціації ризиків і поставити під сумнів об'єктивність отриманих результатів.

Звісно, комерційні банки можуть розосередити класифікацію активів за більшою кількістю груп, довівши її навіть до кількох десятків, що значно розширить сферу аналітичної роботи, зробить її точнішою та створить додаткові можливості ефективного розміщення вкладень банку. Але це не розв'яже остаточно усі проблеми даного методу регулювання ліквідності. Шляхом до їх вирішення у процесі аналізу й безпосереднього управління фінансами слід вважати постійне ув'язування певних груп активів, класифікованих за ступенем ліквідності, з пасивами, згрупованими за строками їх виконання (див. таблицю 2). Рівновага у балансі між сумами і строками вивільнення активів у грошовій формі та сумами і строками очікуваних платежів за зобов'язаннями вказує на достатній рівень ліквідності комерційного банку.

Зрозуміло, що наведена у таблиці 2 класифікація є лише приблизним, схематичним розподілом, який може використовуватися

банками у процесі управління фінансами. І чим більша кількість таких груп, тим точнішими можуть бути результати аналізу та ефективнішим регулювання ліквідності банку.

За цим же принципом будуватиметься схема обчислення нормативних показників поточної, короткострокової та загальної ліквідності, що розраховуються як співвідношення певних груп зобов'язань банку та його активів. На практиці, однак, ці показники дають для аналізу надто узагальнені дані про співвідношення поточних, тримісячних та сукупних пасивів і активів банку. До того ж менший показник, по суті, поглинається більшим, що спотворює об'єктивну картину реальної динаміки коштів у кожній окремій групі. У зв'язку з широким аналітичним роботою щодо регулювання ліквідності процес розрахунку основних нормативних коефіцієнтів доцільно доповнювати оцінкою співвідношення безпосередньо за кожною групою активів та пасивів окремо, причому бажаною є більша диференціація зазначених груп.

Кожен банк, виходячи із пріоритетів власної політики щодо фінансово-кредитного обслуговування різних сегментів ринку, може встановити оптимальні для себе коефіцієнти співвідношення тих чи інших груп активів і пасивів або ж, що краще, граничні норми відхилення за кожною конкретною групою активів від величини

Чим більше показників, що характеризують активи і пасиви банку, тим точнішим може бути аналіз стану його ліквідності

відповідної групи пасивів. При цьому коливання зазначених граничних меж допустиме від кількох процентів між найбільш ліквідними активами і поточними зобов'язаннями до десятків процентів залежно від збільшення строків розміщення коштів. Подібна оцінка може стати основою оптимального управління фінансами комерційного банку та підтримання належного рівня ліквідності.

2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ НА ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

В основі другого важливого напрямку регулювання ліквідності комерційних банків лежить аналіз впливу результатів проведення окремих банківських операцій на загальний рівень ліквідності кредитної установи. При цьому як основні операції (що найбільшою мірою спроможні впливати на стан ліквідності) доцільно виділити результати реалізації базових функцій комерційного банку, пов'язаних із кредитним і розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтів.

Найбільше на стан ліквідності комерційного банку впливають його кредитні операції, оскільки вони супроводжуються зміною обсягу банківських зобов'язань. Так, якщо надані в позику кошти зараховуються на розрахункові рахунки клієнтів, то відбувається збільшення обсягу кредитних вкладень і зобов'язань банку. Ці ж результати можуть бути отримані при перерахуванні суми наданого кредиту на рахунок іншого клієнта в іншому банку. Безпосередній вплив на рівень ліквідності комерційних банків мають також зворотні операції, пов'язані з використанням коштів із розрахункових рахунків клієнтів на погашення заборгованості за позиками. У цьому випадку відбувається зменшення обсягу кредитних вкладень і зобов'язань банку.

Таким чином, для всебічного аналізу й ефективного регулювання банківської ліквідності необхідно враховувати дані про рух коштів за позичковими операціями. Ця необхідність підтверджується і тим, що банк

для задоволення можливих запитів своїх клієнтів може використовувати не лише залишки коштів у касі та на кореспондентському рахунку, але й суми, що вивільняються при погашенні заборгованості за виданими раніше позиками. Водночас у процесі аналізу слід врахувати, що оборотність коштів за розрахунковими й поточними рахунками клієнтів вища, ніж за позичковими, оскільки охоплює більше коло операцій. Тому важливо, щоб у процесі регулювання ліквідності банку використовувалися дані не лише щодо залишків заборгованості за назаними кредитами, але й стосовно їхнього обороту за період, що аналізується.

Вплив касових операцій на стан ліквідності комерційного банку пов'язаний із задоволенням вимог клієнтури в готівкових коштах. У разі виникнення у клієнтів потреби в готівці банк повинен мати у своєму розпорядженні необхідний залишок у касі, розмір якого визначається загальним обсягом розрахунково-кредитних операцій та швидкістю обороту грошей. Чим більші потреби клієнтів у готівці, тим більшою повинна бути питома вага залишку коштів у касі банку в загальній структурі його активів.

У зв'язку з тим, що кошти, які зберігаються у вигляді готівки в касі, не приносять доходу, комерційні банки, як правило, намагаються звести їхню частку в загальному обсязі вкладень до мінімуму, що загалом може суттєво погіршити ліквідність кредитних установ. А оскільки діючими методиками оцінки банківської ліквідності не враховуються потреби щодо залишків готівки в касах, то необхідно складовою ефективного фінансового менеджменту в комерційному банку має бути постійний глибокий аналіз динаміки касових оборотів і попиту клієнтів на готівку. Корисним також може бути розрахунок та оцінка динаміки показників, що відображають співвідношення касових залишків і величини різних статей зобов'язань банку, а також співвідношення оборотів за видачею і надходженням готівки до кас банку і суми дебетових оборотів за рахунками, на яких відображаються банківські зобов'язання. Результати аналізу дають змогу комерційному банку розрахувати та підтримувати на належному

рівні оптимальну величину готівки, необхідну для безпосереднього задоволення вимог клієнтів. І це одна з обов'язкових передумов забезпечення потрібного стану ліквідності банку.

Організація безготівкових розрахунків має дещо менший вплив на рівень ліквідності комерційного банку, оскільки тут не потрібно залишати в касі певну кількість готівки. Однак різні види розрахунків мають неоднаковий вплив на стан банківської ліквідності. Так, якщо розрахунки здійснюються між клієнтами одного банку, відбувається лише переміщення коштів за їхніми рахунками, що не впливає на загальний обсяг зобов'язань банку, а отже, і на рівень його ліквідності. Тому перед підрозділами, що здійснюють управління фінансами банку, постає завдання ефективної взаємодії з маркетинговими та іншими службами для визначення пріоритетів при формуванні складу клієнтів, враховуючи можливості здійснення розрахунків між ними в рамках одного банку (або розрахункової системи мережі його філій, якщо не великий банк).

Якщо ж розрахунки здійснюються між клієнтами різних банків, то суттєве значення має форма кореспондентських відносин, за допомогою якої перераховуються кошти. Коли кореспондентські відносини встановлені безпосередньо між двома банками, то безготівкове перерахування коштів зменшує залишок на рахунку клієнта-платника з відповідним збільшенням у його банку залишку на кореспондентському рахунку банку-одержувача. У результаті цього замість зобов'язань комерційного банку перед клієнтами виникають зобов'язання перед іншим комерційним банком у розмірі суми здійсненого платежу (що, як і в попередньому випадку, не відображається на загальному обсязі зобов'язань банку, а тому суттєво не позначається на його ліквідності).

Інша ситуація виникає при розрахунках через кореспондентські рахунки, відкриті у центральному банку (це, до речі, домінуюча форма міжбанківських розрахунків в Україні). У такому випадку комерційний банк для безперервного виконання своїх зобов'язань перед клієнтами повинен мати на кореспондентському рахунку достатній залишок коштів, що є важливим фактором регулювання ліквідності, оскільки має безпосередній вплив на структуру активів і пасивів банку.

Таким чином, для комплексної, всебічної оцінки ліквідності комерційного банку і її регулювання слід враховувати вплив окремих банківських операцій на зміну складу зобов'язань і вкладень банку. Це дає змогу оцінити не лише нинішній стан ліквідності, але й виявити ймовірні тенденції щодо його зміни, і на цій основі організувати управління фінансами банку так, щоб не допустити навіть найменшої можливості невиконання ним своїх зобов'язань перед клієнтами.

Кредитні операції завжди супроводжуються зміною обсягу банківських зобов'язань. Тому саме ці операції найвідчутніше впливають на стан ліквідності комерційного банку

Регулювання банківської ліквідності значною мірою залежить від точності прогнозування співвідношення обсягу залучених вкладів і наданих кредитів

3. ПРОГНОЗУВАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСЯГУ ЗАЛУЧЕНИХ КОШТІВ І ВИДАНИХ КРЕДИТІВ

Ліквідність комерційного банку значною мірою залежить від коливань загальної суми вкладів і попиту на кредити. Тому третім важливим напрямом регулювання банківської ліквідності може бути прогнозування співвідношення обсягу залучених вкладів і наданих кредитів. Його основна мета полягає у визначенні (по можливості — з максимальною точністю) потреби банку в найбільш ліквідних активах на найближчу перспективу. Як уже зазначалося, прагнення банків мінімізувати вказані активи з метою забезпечення належної прибутковості операції може негативно позначитися на рівні ліквідності. Тож щоб не гримати значні суми коштів у найбільш ліквідних активах, які не приносять доходу, банк може забезпечити належний рівень рентабельності своєї діяльності, завчасно прогнозуючи можливі зміни обсягу вкладів та кредитів.

Таке прогнозування у своїй основі може охоплювати два аспекти: аналіз макро- та мікроекономічних факторів, які впливають на залучення вкладів та зміну попиту на кредити. **Макроекономічні** фактори поділяються на кілька груп:

1) випадкові, що не піддаються ні реальному передбаченню, ні впливу, і які можна розцінювати як форс-мажор;

2) сезонні, пов'язані з особливостями виробництва в окремих галузях економіки (наприклад, у сільському господарстві), а також сезонними коливаннями руху грошових потоків населення (у періоди відпусток, свят тощо);

3) циклічні, зумовлені підйомами і спадами ділової активності з настанням різних фаз економічного циклу;

4) довгострокові, пов'язані із тривалими структурними зрушеннями в економіці, які відбуваються під впливом науково-технічного прогресу та змін у розподілі валового національного продукту.

Оцінка даних факторів дає змогу простежити і певною мірою передбачити загальні тенденції у змінах вкладів та у коливаннях попиту на кредити. Однак для більшої конкретизації прогнозу банк повинен проводити

аналіз очікуваних змін і на **мікроекономічному** рівні, досліджуючи потреби у кредиті та можливий рівень залишків на поточних рахунках і строкових депозитах стосовно кожного зі своїх основних клієнтів.

Загальні результати за розглянутими напрямками прогнозування дають банкові можливість розрахувати очікувані надходження коштів у вигляді припливу нових вкладів або погашення виданих позик, а також ймовірні виплати за різними видами депозитів та у зв'язку з необхідністю задоволення потреб клієнтів у кредитах. У свою чергу, це дає змогу оцінити майбутні обороти коштів за активними й пасивними операціями, і таким чином передбачити можливі потреби банку в ліквідних активах для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами.

4. ВИКОРИСТАННЯ ЗОВНІШНІХ ДЖЕРЕЛ ПОПОВНЕННЯ ЛІКВІДНИХ КОШТІВ

Усі розглянуті вище способи регулювання ліквідності комерційного банку, три головних напрями яких було проаналізовано, зорієнтовані в основному на внутрішні джерела забезпечення банківської ліквідності. За рахунок таких джерел банки можуть добитися безперерійного виконання своїх зобов'язань перед клієнтами двома способами: або створюючи певний запас високоліквідних коштів (залишки на кореспондентських рахунках і готівка в касі), або формуючи пакет своїх вкладень із таких активів, які можна відносно легко і без втрат перетворити на платіжні засоби (якщо для їхньої реалізації в країні є стабільний ринок).

Зазначені напрями регулювання мають як свої переваги, так і недоліки. Основною перевагою є досить висока надійність у забезпеченні банку достатнім обсягом ліквідних активів для виконання своїх зобов'язань, що обумовлює високий рівень ліквідності комерційного банку взагалі. Водночас суттєвим недоліком даного механізму є зниження загального рівня прибутковості банківських операцій у зв'язку з тим, що активи у безпосередньо ліквідній формі практично не приносять доходу. Тому важливим доповненням до основних напрямів регулювання ліквідності банку, зорієнтованих на внутрішні резерви, є всебічна оцінка можливостей використання зовнішніх джерел поповнення ліквідних коштів. Основними видами таких джерел є отримання комерційним банком кредитів від Національного банку або від інших банків на міжбанківському ринку ресурсів. Ці кредити носять здебільшого короткостроковий характер і надаються на умовах, зазначених в укладених між банками кредитних договорах, як правило, маючи на меті саме попов-

нення коштів для досягнення належного стану ліквідності.

Слід наголосити, що у розвинутих країнах комерційні банки мають широкі можливості стосовно залучення необхідних коштів і з інших джерел. Йдеться про укладання угод щодо продажу цінних паперів із наступним їх зворотним викупом (РЕПО), отримання позик на ринках сврвалют, випуск короткострокових боргових зобов'язань. Становлення й розвиток в Україні повноцінного фінансового ринку та інтеграція вітчизняних кредитних інститутів у систему світових господарських зв'язків можуть створити реальні можливості використання зазначених джерел поповнення коштів і для комерційних банків нашої країни.

Загалом суттєвою перевагою підтримання ліквідності комерційного банку за рахунок зовнішніх джерел є те, що його використання надає широкі можливості для маневрування внутрішніми ресурсами банку з метою досягнення їх оптимальної доходності.

Однак у практичній діяльності банківських установ щодо управління їхніми фінансами не повинна надаватися перевага якомусь одному із методів регулювання ліквідності. Безперерійне виконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами може забезпечуватися шляхом раціонального поєднання різноманітних напрямів управління банківською ліквідністю, що дає змогу виявити приховані процеси і тенденції, які можуть викликати падіння рівня платоспроможності комерційного банку, а також внести своєчасні корективи у банківську діяльність з метою уникнення негативних наслідків.

Аналіз основних аспектів регулювання ліквідності комерційних банків був би неповним без відзначення ще одного важливого моменту. Стан ліквідності банку не завжди залежить від механізму організації його аналітичної роботи та рівня фінансового менеджменту, а відсутність у банку можливості задовольняти вимоги клієнтів не завжди є наслідком недоліків у його діяльності. На загальний рівень ліквідності банківської системи значний вплив справляє стан в економіці в цілому. Зокрема, такі негативні явища, як спад виробництва, бюджетний дефіцит, інфляція, структурні диспропорції в економіці, платіжна криза призводять до погіршення ліквідності багатьох банків. Зрозуміло, що вирішення зазначених проблем виходить за межі компетенції банківських установ, а тому істотно обмежує їхні можливості щодо регулювання власної ліквідності. Необхідні заходи з метою поліпшення ситуації насамперед мають охоплювати регулювання економічних процесів на макрорівні, що є прерогативою держави, а не окремих комерційних банків.